

Драженко Јоргић
Филозофски факултет
Бања Лука

КАПИТАЛИЗАЦИЈА ДУХА ОБРАЗОВАЊА

Konrad Paul Liessman. (2008).

TEORIJA NEOBRAZOVANOSTI Zablude društva znanja, Zagreb:
Naklada Jasenski i Turk

Године 2008. у издању Накладе Јасенски и Турк у Загребу објављена је књига провокативног наслова *Теорија необразованости* са назнаком да је ријеч о *Заблудама друштва знања*. Књига је настала као критички осврт на данас све више присутну фразеологију типа „друштво знања“. Написао ју је Конрад Паул Лисман, универзитетски професор Филозофског факултета у Бечу. Наиме, ријеч је о једном од најистакнутијих и најцјењенијих аустријских научника, што потврђује и ова његова најпознатија књига која је у Аустрији издана у 16 издања.

Већ на самом почетку књиге кроз *Предговор* аутор наговјештава политизованост и релативност савременог схватања друштва знања као и варијабилност различитих инструментализација знања уопште – од спознаје, па све до знања као ресурса. Након предговора, аутор се ослањајући на нека „стара“ филозофска промишљања (Ниче, Хумболт и сл.) о спознаји, мишљењу и знању критику образованости представља у виду девет заблуда друштва знања. Те заблуде представио је у сљедећим поглављима ове књиге: Ко ће бити милијонер *или*: Све што се мора знати, Шта зна друштво знања?, Образовање, полуобразовање, необразованост, ПИСА – лудило ранглисте, Колико тежи знање?, Болоња: Празнина европског високошколског простора, Елитно образовање и протупросвјетитељство, Испод црте: Вриједност знања и Доста је реформе образовања.

Своју критику знања, односно прву заблуду друштва знања аутор започиње у медијима. Тачније, та прва заблуда представљена је у познатом квизу *Ко ће бити милијонер*. У поступцима вишеструког избора давања тачних одговора, показују се, како каже аутор, границе између погађања, претпостављања, знања и образовања. Овај квиз је постао толико

популаран да је истовремено уздигао и декларисао знање као само фактичко и само чињенично, без икаквих међуодноса, а сачувај Боже неких генерализација. Да туга буде још већа учитељи су почели овај модел „погађања знања“ преносити у основне школе. Примјена овог квазиквиза знања даје нам прву заблуду друштва знања, а то је да се знање може лоцирати и претраживати.

У другом поглављу ове књиге аутор се пита *Шта зна друштво знања*. Он наглашава да се знање индустријализује. Посебно критикује идеју „учења учења“ и пита се шта је са примјеном знања у друштву. Позивајући се на схватања да је данашње друштво (дез)информацијско и посткапиталистичко закључује да се на знање гледа као на робу. Са таквим схватањем знања, или хрпом информација, претпоставити је да се може управљати, па аутор карикирајући таква схватања говори о појмовима радник знања, менаџмент знања и сл. Из овог поглавља произилази друга заблуда друштва знања. Тачније, аутор истиче да знање није објекат или збир информација.

Трећа заблуда друштва знања је схватање да је *образовање* како се на њега данас гледа и како му се приступа, средство моћи, пут до благостања. С друге стране, аутор у овом трећем поглављу истиче да је све више одсутно образовање, а све више присутна *полуобразованост* и *необразованост*. Ослањајући се на Ничеову критику образовних установа у овом поглављу посебно је наглашено одсуство слободе мишљења у образовању насупротив слијепој вјери у хрпе сухопарних информација похрањених на рачунарима. Необразованост постаје све више резултат свеprisутнијег одрицања од жеље да се нешто разумије. Одсутност образовања, поготово општег све више је присутно у тзв. друштву знања.

Прокламовање циљева образовања у просвјетним политикама на основу резултата *ПИСА-тестова* сљедећа је заблуда друштва знања. Робовање рангирањима и фантазија ефикасности на међународним упоређивањима основних ученичких компетенција све више постаје идеја водила у образовању. У овом четвртном поглављу аутор наглашава да образовање постаје све више припремање за „рангирање“, а гдје се на том погрешном путу све више гуши знатижеља и академска слобода. Не само да се рангира образовање, већ је и опчињеност рангирању присутна и на универзитетима, у научном контексту. Аутор у овом поглављу такође истиче да је читавање квалитета научног рада условљено слијепом

робовању бројним квантитетима без имало проницања у садржаје научних радова.

Пето поглавље ове књиге односи се на вредновање знања. Аутор ове књиге у овом поглављу поставља питање *Колико тежи знање?* Он истиче да је веома упитно Шта вредновати?, сумња у тзв. евалуацију. Посебан нагласак даје на вредновању квалитета универзитетског образовања. По њему је евалуација онаква каква се проводи велики проблем, те се стваралачки рад изгледа своди на рад за евалуацију. Он негира евалуацију, поготово евалуацију знања у контексту времена, потврђујући је причом о настанку Кантовог чувеног дјела *Критика чистог ума*, и то након десет година паузе. Овом причом аутор је нагласио да се знање не може вредновати, те је могућност вредновања знања пета заблуда друштва знања.

Сљедећа заблуда друштва знања је *Празнина европског високошколског простора по болоњском моделу*. Ауторово незадовољство положајем знања и науке на универзитету приказано је у овом шестом поглављу, и то са веома високом дозом негативне критике. Он пише о многим „празнинама“ високошколског простора, као што су: институционализација науке, идеологизација и политизација универзитета, неусклађеност тзв. *ECTS* бодова, хиперпродукција кадра на првом циклусу, одсуство знања и науке, мјерење и квантификација свега, „сужавање“ аутономије и слободе универзитета, препуштеност универзитета политици, „поунутравање“ контроле и управљања универзитетом – преузето извана, и сличне празнине. Све ове празнине представљају шесту заблуду друштва знања.

Седма заблуда друштва знања представљена је у поглављу под називом *Елитно образовање и протупросвјетитељство*. У овом поглављу Конрад Паул пише о неуспјеху универзитетских реформи при тенденцији стварања елите и елитног образовања. Он заговара идеју оснивања малих института ради интензивирања истраживачког рада. У овом седмом поглављу истиче се оданост елите енглеском језику као наводно елитном, те се занемарује национални језик у научном раду. Образовање се креће од елите ка пројекту протупросвјетитељства. Дакле, седма заблуда друштва знања је претјеривање у оснивању и материјалном улагању у нове универзитете на штету занемаривања већ постојећих „мозгова“ у науци и образовању.

Осмо поглавље ове књиге носи илустративан назив *Испод црте: Вриједност* знања. Аутор се у овом дијелу књиге потрудио да исмије друштво знања како оно знање третира безвриједним. Знање је морално индиферентно. О сазнању и питању истине ту нема мјеста. Знање се почело и наставило схватати као примјена информација у пракси. Њиме се, наводно, може управљати. Оваква схватања у овом поглављу представљају још једну од заблуда друштва знања.

У задњем поглављу ове књиге под императивним називом *Доста је реформе образовања!* аутор завршава своју критику образовања и друштва знања задњом заблудом друштва знања. Та заблуда је да се сталним реформама образовање може побољшати. Он истиче да све те реформе образовања представљају враћање у првобитно стање. Реформа за њега представља играоницу интересних група. У образовању се константно показује да са сваком реформом расте потреба за реформом. Аутор у овом задњем поглављу наглашава да је укљученост у реформу најбоља могућност кочења сваког мишљења. Честе промјене наставних планова, реформе реформи, промјене форми студирања, сталне измјене којекаквих формулара, за њега су типично изражени облик стремљења у необразованост што је и одлика тзв. „друштва знања.“

И на крају, да заокружимо причу о овој књизи и самом аутору. Филозофским рјечником и повременим стилски изражајним и провокативним метафорама аутор ове књиге успио је у релативно малом обиму текста да изнесе мноштво негативних критика данашњег образовања, а поготово декларисања данашњег друштва као „друштва знања“. Аутор је, можда, у одређеним дијеловима текста и претјерано субјективан, вјероватно под утицајем личног искуства у образовању и научном раду. У књизи се јасно види Кантов утицај на аутора који исто тако жели реформу и слободу мишљења.

Свима онима који још не примјећују и не осјећају разум и увиђавност, просуђивање и опрез, дугорочно мишљење и паметно промишљање, научну радозналост и критичку ауторефлексију, прикупљање аргумената и преиспитивање хипотеза, срдечно препоручујем ову књигу у нади да ће себе и друге препознати у њој. Вјерујем да ће сваки читалац ове књиге бар мало промјенити став о данашњем образовању и покушати дати мали допринос унапређењу образовања да оно и друштво не буде онакво како је у овој књизи описано.